

MATI DOMOVINA

BOB

VESTNIK

SLOVENSkih PROTİKOMUNISTIENIH BORCEV

LETO XI. št. 11

1960

NOTICIERO

D 129903

Vsebina: Škof Rožman (B. R.) — France Balantič (Stane Pleško) — Naši junaki (France Grum) — Slovenska likovna umetnost v zamejstvu (Re. Br.) — Balada o stotniku Jelenu (Jeremija Kalin) — November pred leti — Poslanstvo svobodnega sveta (Ing. Povše Lojze) — Kuba in mi (Pavle Rant) — Gradivo k Vetrinju (Zapiski z Milanom Zajcem) — Borce pišejo (M. L., Italija; Z. K., Kanada) — Društveno življenje.

Ustanovitelj „VESTNIKA“ duhovni svetnik KAREL ŠKULJ
VESTNIK je glasilo slovenskih protikomunističnih borcev. Izdaja ga konzorcij, katerega v sedanjem poslovnem letu sestavljajo: Edi Škulj; predsednik, Gabrenja Vojko, ing. Anton Matičič, Potočar Anton; za Zvezo slovenskih protikomunističnih borcev, Cleveland, USA. štirje odborniki (imena prihodnjič); za Društvo slovenskih protikomunističnih borcev v Argentini: Pregelj Bogomil, Jenko Jože, Kralj Janez, Logar France; urednik Rant Pavle.

Uredništvo in uprava: Ramón L. Falcón 4158, Capital Federal, Argentina. Naročnina: Južna Amerika 96.— pesov, odn. enakovrednost v dolarju, USA in Kanada — 2.50 dolarja letno, Anglija, Avstralija — 1 funt šterlig, evropske države — 1.50 dolarja.

Tiska Talleres gráficos Vilko, Estados Unidos 425, T.E. 33-7213, Buenos Aires
Editor responsable: Eduardo Škulj, redactor Pablo Rant — Tiska Talleres Gráficos Vilko, Estados Unidos 425, T.E. 33-7213 Buenos Aires, Argentina.

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 659805 — „Vestnik“ es el Informativo de los excombatientes anticomunistas eslovenos — „Vestnik“ is the voice of Slovenian anticomunist veterans.

UREDNIKOV BUNKER

P. S., Anglija: Pismo prejel, odgovoril bom pa takoj, ko mi boš sporočil čitljiv naslov. — Ob tej priliki sporočam tudi nekaterim drugim dopisnikom, da jim žal ne morem odgovoriti, ker so naslovi na ovojnicah nejasni. Prosim pa vse, naj tudi v pismu ponove naslov, ker zunanji — na ovojnici — pogosto niso čitljivi zaradi okvar, ki jih je pismo utrpelo.

T. Ž., Švica: Upamo, da ste vse

izvode letošnjega Vestnika prejeli v redu. Prosil bi vas, da, čim prej utegneta, pošljeta za objavo v naši reviji celoten tekst, katerega začetke ste nakazali v pismu. Vsi soborci vam bodo hvaležni. Lepe pozdrave!

Z. J., Bolivija: Hvala lepa za poslano. Ob priliki bo uporabljeno. Vsekakor pa Vas prosim, ako hočete posebej za Vestnik napisati primeren tekst, v katerem bi bila zajeta tako misel, ki jo širite, kakor tudi posebnosti oseb, ki jih Vestnik družiti.

ŠKOF ROŽMAN – NAŠ SIMBOL

Eno leto poteka od konca poti našega gospoda škofa dr. Gregorija Rožmana. In že vstaja pred nami kot simbol borbe za resnico in ljubezen, kot naš program.

Pod raznimi koti bo te dni osvetljena škofova podoba in še ne bo izčrpana nje vsebina. Teh nekaj vrstic naj vrže luč nanjo z gornjega kota.

Vsak duhovnik in škof je že kot tak priča nevidnega sveta resnice in ljubezni, s pričevanjem bivanja, s tem, da je. Koliko je v posebni meri pričevalec, zavisi od njegovega dela.

Našemu škofu je bilo naloženo pričevanje v najtežjih časih slovenske zgodovine, kot je splošno priznано. Časi, ko je sovražnik zasedel domačo zemljo in bi bili škofovi protesti proti njemu lahko pomenili še poslabšanje razmer za rojake, so že sami na sebi polni vprašanj in dvomov. Ravnanje komunistov, ki se pod pretvezo boja za narodovo svobodo zatečejo v gozdove, od koder moré zavedne Slovence, je le povečanje zmede. Ni lahko dajati smer v takih dneh.

Škof sam se je zavedal ogromne odgovornosti svojih dejanj: „Služba škofova: čuvati in voditi vaše duše, je vedno težka, a v teh časih stokrat težja in verjemite mi, da me teža škofovskega križa silno tare in me v duši žge zavest težke, pretežke odgovornosti. Škof je postavljen na vidno mesto — na svetilnik, vsi verniki ga vidijo in opazujejo...“ To so njegove besede. Zavedal se je svoje odgovornosti, da mora povedati resnico, da pa vendarle mora vse vernike reševati. Vedel je, da mora obsoditi komunizem, pa čeprav bi moral to obsodbo plačati z lastnim življenjem, in čeprav je bila zanj kot za tako obziren in dobrotljiv značaj obsodba neizrekljivo težka.

V tej zavesti dolžnosti in ljubezni do svojih ljudi je obsodil brezbožni komunizem jasno in javno: „Do zadnjega bom isto učil in opominjal. Naj pride tudi to, kar mi grozijo: naj me na kose razsekajo ali pa, kar ljubljanske komunistke želijo, da me na Kongresnem trgu živega zažgo — do zadnjega bom trdil in učil, da je *brezbožni komunizem največje zlo in najhujša nesreča za slovenski narod*. In ko že več govoriti ne bom mogel, se mi bo iz umirajočega srca še dvignila poslednja prošnja, tista, ki jo za svoj narod vsak dan ponavljam: Razsvetli, Gospod, zasljepljene, da spoznajo časno in večno srečo, v katero jih peha brezbožni komunizem, da se obrnejo in spreobrnejo.“

To svojo jasno besedo je moral potem gospod škof drago plačevati vsa leta.

Prvo je bilo sovraštvo rdečih. Zanimiva je bila ugotovitev, pred leti zapisana: „Škof Rožman je najbolj osovražen in najbolj ljubljšen slovenski škof.“ Ni sovražil komunistov: koliko jih je rešil iz taborišč ali pred njimi. Obsodil je zmoto, ljubil pa je ljudi. Za plačilo je dobil sovraštvo.

Drugo je bilo neprostovoljno izgnanstvo. Sam se ni mislil umakniti iz Slovenije. Pa je v zadnjem trenutku prišlo pismo iz Celovca, da mora tja. Ko je kasneje spoznal, da je šlo le za prevaro in bi ga sicer ne spravili iz Slovenije, se je hotel za vsako ceno vrniti v Ljubljano. Komaj so ga svetovalci odvrnili od tega sklepa. Njegov namen je bil, umakniti se za nekaj dni iz Ljubljane, da se poleže prvi val pijanosti rdečih, potem pa bi se vrnil v škofijo. Lahko si mislimo njegov konec: Bog ve če bi ga res ne obesili na Kongresnem trgu, kot so mu obljubljali. Tako pa je prišel v neprostovoljno izgnanstvo. Mogoče drugi tega niti nismo prav občutili. Nekdo ga je primerjal „prosjakemu fratru“ bolj kot kateremu koli slovenskemu cerkvenemu knezu. Sam je naslikal svoj položaj kratko in nazorno: „Sedaj sem peti kaplan na fari.“ Tak položaj gotovo ni bil najmanjši davek za obsodbo laži.

Tretje je bilo nerazumevanje pri tujcih. Očitek, ki ga je nenkrat pri njih srečal, je bil: „Niste prav ravnali. Kaj bi se ne dalo ustvariti kakega sožitja z rdečimi?“ Dasi se je on ravnal dobesedno po papeževih navodilih, da s komunizmom ne smemo prav v ničemer sodelovati, ga je gornji očitek zadel in sam Bog ve, kolikokrat so mu v duši vstajali dvomi o pravilnosti ravnanja. Vsaj sklepali bi na to, saj je baje pri zadnjem obisku v Fatimi prosil za spoznanje o tem, ali je prav ravnal. Stvari, ki so lahko umsko čisto jasne, ki pa morejo dušo glodati brez prestanka.

Največji udarec pa je bil brez dvoma zanj smrt desettisoč mož in fantov, vrnjenih iz Vetrinja. On jim je v zmedi časov kazal pot proti komunizmu, kasneje jih ni mogel rešiti pred smrtjo. Kdor je srečal v tistih dneh gospoda škofa, je mogel na njegovem obrazu brati vso bolečino ob groznem dogodku. Saj ni bil on kriv, da je učil resnico, in ko bi se časi ponovili, z isto odločnostjo bi jo moral učiti. In vendar. Predobro smo poznali njegovo predobro srce, da bi si ne mogli misliti, da so mu v najtežjih trenutkih vstajali očitki, čeprav neopravičeni: „Druge si pustil v smrt, sam si se je rešil.“ Vemo, da so brez osnove, in samo Boga hvalimo, da nam je pustil gospoda škofa ta leta med nami, a razumemo tudi škofovo notranje trpljenje.

Tako je plačeval ta plemeniti cerkveni knez na najbolj boleče načine svojo borbo za resnico in ljubezen. Ni mu bilo žal svojega početja. Nasprotno: v urah miru je bil prepričan, kot smo vsi in kot postajajo prepričani tudi mnogi, ki so včasih drugače mislili, da je izpolnil svojo dolžnost. Mogoče bi se kako lahko umaknil jasnim izjavam. A ni hotel. Hotel je biti luč tudi v največji zmedi časov.

Kot tak vstajadanes pred nami: steber resnice, simbol kraljestva luči, program vseh dobro mislečih ljudi. V večni Resnici gleda resnico, za katero je toliko trpel, v večni Ljubezni uživa ljubezen, za katero je živel. Od nas pa s svojim molkom prosi zvestobe prav tema dvema vrednotama.

B. R.

FRANCE BALANTIČ

Čeprav nismo kulturna ali prosvetna organizacija, je naa dolžnost, da glasilo slovenskih protikomunističnih borcev prinese besedo o pesniku Francetu Balantiču.

Balantič je na splošno zelo malo poznan. Kot pesnik je deloval v dobi revolucije, ko se za kulturne novosti nihče ni prav zanimal, umrl pa je kot vojak-domobranec, zato ga je komunistični režim kot takega črtal iz seznama slovenskih literarnih delavcev. Zgorelo je njegovo srce, onemel njegov jezik, toda njegova preročna pesem je ostala. V njej Balantič živi in prepeva z veliko polnejšimi akordi, kot bi mogel peti živ, čeprav v domovini za njegove pesmi skoro ne vedo. Zato je dolžnost nas, ki cenimo ideje, katerim je on v pesmih izgoreval svojo dušo in zanje tudi dejansko zgorel, da dvignemo lik tega mladega, a velikega pesnika našega časa, da se — kot sam ponižno želi v svoji pesmi — njegova pesem spremeni v plamen, ki bo gorel novim dnevom.

Balantičeva življenjska pot

France Balantič se je rodil dne 29. novembra v Kamniku. Njegov oče je bil mizar v Remčevi tovarni upognjenega pohištva v Duplici. Ob smrti so mu živeli: oče, mati, dve sestri in ded. Na svojo družino je bil zelo navezan. Njegova mladost je bila vsakdanja. Ljudsko šolo je obiskoval v Kamniku, v Ljubljani pa je študiral na klasični gimnaziji. V osmih šoli je dobil na prvi konferenci slabo oceno v grščini in slovenščini. To ga je zelo potrlo. Kmalu nato je

zbolel za pljučnico in ostal doma. 12. marca 1941 je zaradi težke boleznij prijavil izstop iz šole; ponovno ga je namreč napadla pljučnica.

Izbruh vojne je tudi Balantiča pripeljal v Ljubljano. Ponovno se je vpisal v razred in končal gimnazijo. Živel je pri svojem najboljšem prijatelju, Francetu Kremžarju, čigar oče je prevzel vso skrb za pesnika. Počitnice sta s Kremžarjem preživela v Dobropoljah, kjer si je ponovno utrdil zdravje. Jeseni je začel študirati slavistiko na ljubljanskem vseučilišču. Nekaj časa je stanoval v Cirilovem domu, pozneje pa v Mostah. Tu je delil usodo moščanskih fantov, s katerimi je bil 27. junija odpeljan v internacijo v Gonars. Tam je ostal do novembra. Kmalu po novem letu 1943 se je prijavil k vaškim stražam v Grahovo, kjer je bil njegov prijatelj Kremžar poveljnik tamkajšnje posadke. Preživel je hude septembrske dni italijanske kapitulacije in strahotno komunistično obleganje Pudoba, od koder se je le čudežno rešil. Po rešitvi se je takoj spet javil k domobrancem, služil nekaj časa na rudniškem bloku, nato pa ob prvi priliki šel s Kremžarjem spet v Grahovo, da stražita vrata v cerkniško dolino in ljudi, ki so jima prirasli k sreči. V noči od 23. na 24. november so posadko obkolile Dakijeve tolpe. Junaško so se branili do drugega dne, ko so partizani pripeljali italijanski top in začeli streljati v Krajčevo hišo in jo rušiti. Nazadnje so hišo zažgali. Ob triletju na enajst se je začelo kaditi skozi pod prav pod Balantičem. Klečal je, sklanjajoč se naprej, tako da

je imel glavo z obrazom na tleh, roke pa stegnjene predse. Z njim je umiral tudi France Kremžar, tisti, ki je prvi spoznal Balantičev pesniški talent in bil tako zaverovan vanj, da je zapisal vsako njegovo besedo in še tik pred svojo smrtjo pozabil na svojo žrtev, ampak mislil na Balantiča, rekoč: „O, kako velik umetnik umira z menoj!“ Potem mu je segel v roke in rekel: „France, skupaj bova umrla!“

To je bila življenjska pot mladega pesnika. Na zunanost ni bila prav nič posebnega, če pa pogledamo njegove pesmi, vidimo, da je z njegovo tragično smrtjo vsak njegov verz dobil sijaj, ki zatemni vse druge pesnike, iz nepoznanega domobranca pa je vstal človek, ki je vseskozi živo slutil smrt v dimu in ognju in ni mogel razumeti, zakaj se mu greh in svet tako ponujata.

Balantič — človek in pesnik

Ko govorimo o Balantiču, je pri njem tako težko ločiti človeka od pesnika, kakor se duša ne da ločiti od telesa, če hočemo govoriti o človeku kot celoti. Kot človek je bil v začetku pesniške kariere izrazito erotična narava, obenem pa globoko duhoven, ki je hotel živeti za Boga. Prijateljem je bil znan kot fant divje strasti in spokornik obdrgnjenih kolien. Svet in življenje je gledal v svitu Lučij in Teme, Boga in Greha. Nujnost tega je bil boj, ki ga je dosledno boril v sebi in trepetal, da mu erotične sile, ki so divjale v njem, ne uničijo beline njegove duše. Prav iz tega boja je vzknila njegova pesem. Že prvi poskusi kažejo, da njegove pesniške sile ni zbudilo tisto navadno ljubezensko nagnjenje kakor navadno pri pesnikih, temveč

doživetje boja med čistostjo in strastjo, kakor ga čuti globoko religiozni človek ob mladostnem erotičnem prebujenju. Goreče moli k Bogu za usmiljenje in moč, proseč:

**Pogasi ogenj v mojih belih dvorih,
da ne zgore zaklenjeni zakladi,
ki čakajo na prvi klic pomladi...**

Kot njegove prve pesmi smatramo tri pesmi na temo izseljencev, ki jih je napisal kot domačo nalogo v sedmi šoli. Te so: VELIKI GREH, ZAMAN, SEN O VRNITVI.

Tretji cikel šestih pesmi iz te dobe NA BLAZNIH POTEH, ki pa ni ohranjen, kaže, da ga je vedno bolj prevzemala strastna erotičnost in ga odtujevala Bogu. Samega sebe se boji, prazen in nemiren obljublja Bogu, da ga ne bo nikdar pozabil, tudi če val krvi se v grlo bo zagnjal. In še naprej moli: Ko zažgem na Tvojem se ognjišču, naj bom Tvoj beli plamen na križišču! Kmalu pa je omahnil in vzplapolal v ogenj žgoč in krut. Padel je, morda samo enkrat, Bog ve. Iz tega padca je še bolj zahrepenel po milosti, iz katere je zavpil svoj presunljiv — pozneje tako grozno stvarno uresničen — privid: goreti hočem sebi, novim dnevom, toda z namenom, da zapoje s spokornim spevom!

V teh besedah je že realna slutnje njegove tragične smrti, ki jo je vdano sprejel iz božjih rok, v zadoščanje za svoje grehe in za lepšo bodočnost naroda. Kljub žrtvi pa se še vedno imenuje Judeža, ki poljublja Gospoda. Čuti, da je sredi razdejanja, zgubljen v vrtincu težke krvi. Že davno sem s smrtjo oskrnil roke in v sebi ne morem več najti svetlobe, kakor je zapisal v pesmi

NA RAZPOTJU. V BLAZNIH
HYALNICAH pa ga spet vabi mo-
litve bele veslanje močnejše kakor
greh. Obtožuje se Bogu, da je le
tkanina revna, raztrgan prt, a ga
vendar prosi: razgrni me prek svo-
jega dvorišča. To je že klic k Bogu,
klic mornarja, ki želi veslati na drug
breg, a ga v PREDANOSTI spet
vabi ženska: Nikar še k bregu ne
veslaj!... sedaj je čas... sladkost
kot mleko me tišči... le moje vino
vase vse pretoči, oropaj me, zadaj
mi težke rane, vse, vse mi vzemi,
prav nič naj mi ne ostane!

To je bil višek boja, a tudi višek
odločitve, ko jo pesnik z odločno
kretnjo zavrne: Najin čas je minil.
Kakor jok skesanca zvane njegove
v tej pesmi:

Zbral sem tvoje blede vence
in jih vse zažgal,
z ožganimi rokami
sam sem, vse sem žrtvoval.

Že to nam priča, da je bila to zanj
žrtev in odpoved, še bolj pa to po-
udari naslednja kitica iste pesmi,
kjer pravi:

Spet slepel bom v prahu
in moj dan bo krvaveč...

Torej zavestno je sprejel boj raz-
burkane krvi.

Tako je Balantič doživljal duali-
stični prelom v sebi, ko se je kot
sedmošolec vsak dan vozil po kam-
niški železnici in so ga o počitnicah
mamile čiste planine s svojim brez-
madežnim spevom. Toliko je trpel,
da je bil ta njegov notranji boj tudi
na zunanji viden. Prijatelj Tršar je o
tem zapisal v zadnjem Dom in
Svetu:

„Med tem časom sva s France-
tom (Kremžar) opazila, da se je za-
čel odmikati od naju. Moralo je biti

neko trenje v njem samem, kajti tu-
di njegove pesmi so se v tem času
močno spremenile. Kremžar se je že
resno bal, da se nama bo Balantič
popolnoma odtujil. Proti koncu po-
čitnic pa se je nekako zresnil.“

Gotovo je do tega preobrata naj-
več pripomoglo mogočno zborovanje
Slovenske dijaške zveze v Kamniku,
ki se je vršilo v dneh od 18. do 27.
julija 1940. Balantič se je kot član
SDZ udeleževal vseh priprav tabora,
ki se je zbral v znamenju gesel: ho-
čemo biti predstraža našega rodu;
nočemo, da bi naš narod v teh težkih
časih z lastno malomarnostjo, indi-
vidualistično privezanostjo in uživa-
njaželjnostjo zapravljal zdrave živ-
ljenjske sile. Ta zbor je 26. julija po
mogočni bakladi po mestu zažgal na
Malem vrhu veličasten kres. Ob svi-
tu največjega ognja je vstal duhovni

voditelj tega zborovanja pokojni profesor Ehrlich, s povzdignjenim preroškim glasom naznanil hude čase, ki čakajo slovenski narod in krščanstvo. Pokleknil je pred goreči kres in v svitu prasketajočih plamenov zmolil častitljivi del rožnega venca za slovenski narod. In tam blizu sta klečala pesnik Balantič in njegov prijatelj Kremžar. Tudi pred njima je gorela grmada, simbol novega pogorišča, žrtvenika mladih teles.

Mesec dni za tem je prijateljska trojica odšla na Veliko planino. To so bili zanje dnevi resnične sreče. Tršar pravi, da je Balantič šele tu postal njun resnični prijatelj, ki jima je odkril svojo dušo kot še nikoli poprej. Zaupal jima je tudi, da je zasnoval venec sonetov. Planinski svet, čistost narave, kamor se je zatekel pred plamtečo erotičnostjo, zapusta večerna molitev s prijateljema, pastirski ogenj in zgledi starih pastirjev, je zbudilo v njem Spokorni spev in ga navdalo, da je še enkrat povzel misel iz RAZPOKANIH PLAMENOV zbral sem tvoje blede vence... in podoba tega doživetja v spremenjeni obliki postavil na čelo svojega SONETNEGA VENCA, ki se začinja: Trohneče vence sem sj strgal z glave...

Vsebina venca, t. j. 14 med seboj povezanih sonetov z magistralom, ki še nekrat povzame vsebino pesnitve, — je odrešenje od smrtne groze, od zemskih strasti in obupa v duhovno pojmovanje življenja in radostno pričakovanje zadnjega hipa, ki naj ga pripelje v onostranstvo. Simbolno izražanje je vsaj v začetku pesnitve težje razumljivo, toda vse, kar je tej pesnitvi sledilo: njegova bolezen, trpljenje v internaciji in končno smrt

v ognju, — nam daje konkretnije prijeme za razumevanje. Njegova tragična smrt je dala pesnitvi polno resonanco, nam pa dokazala, da njegovi verzji niso le igračkanka s simboli in čustvi, ampak realno občutena misel na smrt, kateri se ne more umakniti. V začetku pesmi si trga trohneče vence z glave v obupu in strahu pred smrtjo. Zateče se v samoto narave, pa mu narava odkrije Boga, v katerem najde pomirjenje in celo ljubezen do smrti. Spet postane vitki krč za božjo kri, pesem se spreminja v plamen božje ljubezni, postane ves vdan v božjo voljo in je bogat kot tihi glas piščali.

V Balantičevem delu je toliko bogastva in lepote, toliko biserov slovenske besede, da človek strmi nad vsakim verzom posebej.

Po umetnostni ceni se je ta Balantičev venec najbolj približal Prešernu, z večnega vidika pa ga je visoko presegel, ker imajo prvine Balantičevega venca: Smrt-Narava-Bog, neprimerno višjo moralno vrednost kot Prešernove, ki so: Julija-Poezija-Narod.

Če kdaj velja trditev, da v trpljenju rastejo najlepše stvari, potem to v polni meri drži za Balantičevo življenjsko in umetniško pot. Prehiteval je dobo življenja in v treh letih dozorel v pesnika svojske besede, trezne razgledanosti in umirjenosti v Bogu, kar bi drugim vzelo desetletja. Med boleznijo, jeseni leta 1940, ko je bil ves v mislih, da je že v objemu vedno slutene smrti, je pisal svoj prvi venec, ki je zacvetel v najlepši cvet Kamniških planin, kjer je bil zasnovan.

Sploh pa je treba omeniti dve stvari, ki sta za Balantiča značilni:

1. Misel na smrt, ki jo je imel

vedno pred očmi. Spričo te zavesti je kot edini moški potomec občutil tragiko svojega rodu in se spraševal, s čim se je tako pregrešil, da nisem vreden, da bil bi očetom na sledu. V pesmi SIN pa še jasneje toži: **bridko je, bridko je zadnjemu iti.**

Iz te prve značilnosti pa izhaja druga:

Neka nenavadna hitrica, ki ga priganja in sili k pisanju, da svojo dušo čimbolj izprazni in jo v pesmih zapusti ljudstvu. Tako moremo razumeti, kako je samo v tisti začetni dobi enega leta, ko je kot sedmošolec še kolebal v trenju časa, mogel napisati 47 pesmi. V boleznih je pisal prvi Sonetni venec, s katerim je postal zavestni religiozni pesnik. V trpljenju in lakoti v Gonarsu pa je zasnoval sonetni venec sonetnih venecov z vencem magistralov, t. j. 240 sonetov. To bi bila veličastna pesnitev, kakršne nimamo v svetovni literaturi. Zanj je izdelal že podroben načrt, kakor je razvidno iz njegovega gonarskega zapisnika. Tu bi podal svoje gledanje na umetnost, na ljubezen, na smrt in Boga. To je njegova življenjska doba, ko se je odpovedal vsaki strasti in se popolnoma izročil Bogu, ponižen kot prah, vdan kot otrok božji, ki svojo ljubezen vrača neskončni Ljubezni. Po vsej verjetnosti bi se magistrale vseh sonetnih venecov začel z verzom: **Svobodi bolečin sem darovan, zaključil pa bi ta svoj življenjski spev z besedami: Zdaj bodo moji spevi počivali... odslej te bom častil z molkom.** Obilica njegovih pesmi in polnost njegovih verzov so porok, da bi Balantič to svojo veliko zasnovo tudi izvršil.

Iz te pogonarske dobe so še trije soneti: VSE, SVOBODA, DOMA, ki

so bili vsi napisani po vrnitvi, o božiču 1942. Ohranjenih je tudi še nekaj pesmi iz prvih mesecev leta 1943, preden je šel k vaškim stražam. To so največ realizacija njegove gonarske zamisli. Tudi drugi venec je med temi. V njem se kot ubogi hudič, ki bi bil brez svojega vriskanja berač, zahvaljuje Bogu za ta dar in ga prosi, naj se mu beseda spremeni v molitev, da bo med nebom in zemljo počoč ovčar, kj se bo s pesmimi razdajal.

Tudi kot vojak je veliko pisal, kot sta poročala Kremžar in Tršar. Če sledimo njegovim pesmim, vidimo, da se njegov pesniški ogenj oprijema vedno konkretnjših predmetov. **Grmada speča... dim samot... luč krvavih, vlažnih podnic...** se spreminja v usodo, ki jo bo moral doživeti. **Hoče se sežgati na ognjišču... Kaj mi mar, če potem zgorim v obup, če bom potem samo pepela kup? Kliče svoj ogenj, da preperela žarke rok pred tabo razprostrem, nič drugega več nimam... svetlobi bolečin sem darovan... Ogenj naj mi v obraz svetlobo vso razmeče, samo da čutim dim po vsem ožganem.**

Ta živ prived je vzrok, da se mu je tako mudilo živeti, da tako čim bolj obogati druge. Da pa se je njegova tragedija dopolnila v celoti, se je zgodilo še nekaj: Vse rokopise, ki jih je imel pri sebi, je dal hraniti zaupni osebi v Grahovem, ki pa jih je iz strahu, da komunisti ne bi prišli do kakšnih zapisanih tajnosti, vse sežgala. Tako je z Balantičevim telesom zgorela tudi njegova pesniška zapuščina zadnjega leta, ki bi bila verjetno krona vsega njegovega dela, gotovo pa najlepša dokumentacija tedanjih stisk in borb.

Prav kot bi hotel podčrtati svojo življenjsko simfonijo, je sam naslovil poglavje svojih pesmi: ŽALOSTNI ROG, kjer poje o razmerju do matere, kraja in časa, hrepenenja in slovesa, nazadnje pa v pesmi SIN samega sebe obtožuje za pobeg z doma. ZADNJI NALIV SVETLOBE, kakor ga je uredil dr. Tine Debeljak, pa naj z njegovimi lastnimi besedami ponazori njegovo smrt, prav tako grozno, kakršno je gledal v čutni slutnji vso svojo pesniško dobo, a se ji — vojak — ni umikal, ampak jo vdano povabil: Zdaj pridi, Smrt, odvrget sem orožje! Nam je zapisal: Joj, lep je molk s prstjo zasutih ust, svojemu Bogu pa govori: Pel ti bom tam, ti večna Lepota!

Balantič je izrazit romantik po doživljanju duhovne problematike in simbolist po umetnostnem izrazu, realist pa po konkretnosti doživetja, po čutni predmetnosti in omejenosti v formi. Stvarno obravnava svoje osebne religiozne probleme, ki izžarevajo priznanje osebnostnega Boga, takega, ki je v skladu z molitvijo skromnega slovenskega človeka, ki zavedajoč se svoje nevednosti, hrepeni po Bogu. V tem, kakor tudi v zaprti formi soneta in rim je Balantičev realizem, ki je vedno bolj prihajal do veljave. V vsej svoji celoti pa je Balantič dokaz, da je slovenska najmlajša poezija v bistvu spet romantično nastrojena, religiozno uglašena, toda predmetna in barvita; proti naturalizmu doba je po-

stavila svoj realizem, katerega najbolj intimna ustvarjajoča podlaga je romantično-duhovna.

To je površen opis življenja in dela mladega pesnika, ki niti 22 let ni izpolnil. Nj mogoče povedati vsega, a to malo naj nam pomaga, da nam Balantič postane, kar nam je po svojih besedah hotel biti: kot umetnik duhovnik, katoličan z živo zvestjo ljubezni, domobranec — ker je bila borba potrebna, človek — ki je dolgo iskal, pa jasno spoznal Boga. Sprejmimo ga za svojega, ali vsaj ne bodimo med tistimi, katerim je v svoji pesmi tožil:

moj god ne bo nikoli praznovan.

Mi praznujemo njegov dan, dan njegove smrti. Balantič naj nam bo živa pesmarica, ki jo je sovražnik zažgal in pepel vrgel vetru. Zberimo ta pepel, za katerega se je že vnaprej bal, da ne bo nikogar, ki bi ga v rutj nesel na žale. Berimo njegove pesmi in jih hranimo na žalah svojih src. On je bil izgnanec, kot smo mi, zato je mogel po pravicj reči, **kako bi rad doma življenje služil!** To mu ni bilo dano. Ogenj je za vedno pogasil to njegovo vročo željo, iz njegove pesmi pa šepetče in nas priganja, da po njegovi besedi mi služimo domu in narodu. Zoglenelj štrclji njegovih rok, sklepajoči se v molitev in obsodbo našega časa pa naj nam bodo **bakla nema,** ki potnikom samotnim v noč gori...

STANE PLEŠKO

NAŠI JUNAKI

V tem petnajstem letu, ki smo ga posvetili spominu naših junakov, je prav, da se še posebno spomnimo vseh, ki so ali na bojnem polju ali pa na moriščih dali svoja življenja na oltar domovine. Nemogoče je opisati vsó grozo in trpljenje, ki so ga naši borci preživeli v nesrečnih letih od 1941—1945. Pri tem pa ostane neizpodbitno dejstvo, da smo Slovenci imeli v teh borbah moške takega stila, da bi bil nanje vsak narod silno ponosen. Malo je junakov, ki bi se v junaštvih in žrtvah lahko merili s slovenskimi protikomunisti, zato zaslužijo, da njihov spomin trajno živi in priča bodočim rodovom, kako se je treba boriti za svobodo.

Kakor se je žalostno končalo zadnje dejanje naše borbe v Vetrinju, tako se je žalostno končalo tudi prvo — če moremo tako reči — septembra 1943. Mogočno obzidje turjaškega gradu je postala zadnja postojanka takratnim vaških stražam. Borci so se borili, vodstvo pa se je med seboj prepiralo, namesto da bi napravilo izpad iz klešč, ki bi morale vsakemu poveljniku pomeniti gotovo smrt. Dogodki so nas prehiteli, pričakali smo jih nepripravljeni, in rezultat — po silnih, teden trajajočih borbah, je turjaška posadka z okoli 700 možmi položila orožje in nastopila svoj zadnji marš proti Kočevju, Jelendolu in Mozlju. Istočasno je enaka usoda doletela tudi dolenski četniški odred v Grčaricah. Oficirji iz Grčaric in nekateri voditelji Turjaka so bili privedeni v Kočevje, kjer so v dneh od 9.—11. oktobra

1943 doživeli znani komunistični „tragikomični proces proti narodnim izdajalcem“. Predaje v Turjaku in Grčaricah so ponovno dokazale, da je smešno zaupati komunistom in verovati v njihove obljube in amnestije. Javno je bilo na smrt obsojenih le 16 borcev, skrivaj pa so jih pobili na stotine.

Ni moj namen opisovati borbe za Turjak in Grčarice, tudi ne proces v Kočevju, rad pa bi spomnil na to, kako so naši borci umirali po tem tragičnem padcu Turjaka. Še pred predajo so položili slovesno prisego, s katero so se zavezali, da bodo borbo proti komunizmu neizprosno nadaljevali, ako bi komunisti pretrgali častno besedo. Na kočevskem procesu so se držali kot resničnj junaki; med njimi ni bilo omahovalca, spravljeni z Bogom so s pesmijo na ustnicah odhajali na morišče. Trdno so bili namreč prepričani, da bomo vsi tisti, katerim je bila groza Kočevja prizanešana, nadaljevali boj do zmage.

Ob misli na vse tiste, ki so oktobra 1943 izgubili svoja življenja, pomislimo na razočaranje, ki so ga izražali pred smrtjo. V čem je bilo to razočaranje? Na eni strani naivno upanje, da se bodo zanje zavzeli Angleži, „katere je naše vodstvo gotovo obvestilo o njihovi usodi“. To upanje je šlo po vodi. Drugo: mnogi so upali, da jim bodo prišle na pomoč enote slovenske protikomunistične vojske, ki niso postale žrtev komunističnega navala, ki je s pomočjo laškega vojaštva in orožja

preplaval skoro vso Ljubljansko pokrajino. Pomoči ni bilo od nikjer, ker še tiste enote, ki bi eventualno lahko prihitele na pomoč, o situaciji niso bile obveščene, še manj so imele kakšna navodila, Tretje, kar je povzročalo razočaranje pa je bilo pričanje, da je usode v glavnem kriva strankarska zagrizenost, ki je preko intrig privedla v katastrofo. Težko je bilo ob takih mislih iti v smrt!

Kdor skuša analizirati te septembrske dogodke, bo nujno prišel do uganke, kateri ni mogoče najti rešitve. Protikomunistične enote so v tisti dobi štejele skoro 8.000 mož, komunisti pa polovico manj, pa so rdeči na celi črti zmagali. Res je, da so se komunisti okoristili z italijanskim orožjem in da so laški topničarji uspešno razdirali naše postojanke, vendar kako to, da je do tega sploh prišlo? Kako to, da so se komunisti polastili vsega okupatorjevega orožja, protikomunistične enote pa niso mogle storiti enako, čeprav so bili „izdelani načrti“? In še ena stvar zelo moti ob teh spominih: zakaj protikomunistična vojska ni zamenjala položajev s komunisti, ki so v pijanosti svojih zmag cepili svoje sile in skušali zasesti večje kraje in važne centre? Gozdovi so ostali skoro prazni in bi sijajno služili organizaciji ilegalnih odredov naše vojske.

Želeti bi bilo, da vsi tisti, ki so preživeli tiste nesrečne mesece leta 1943 in bili kakorkoli povezani s protikomunističnimi oddelki, napišejo svoje spomine na tiste dni. Morda bomo tako le prišli do odgovora, zakaj je bila naša usoda tako tragična? Pišimo, to so bili važni mejniki naše borbe! Zločin je, če vse to pre-

pustimo usodi in dopustimo, da bomo še mi pozabili to, česar se danes še spominjamo. Čas je, da po toliko letih povemo vso resnico, se iz tega kaj naučimo, svojim otrokom pa damo nauk za bodočnost.

Tako je bilo leta 1943. Če izvzamemo Suhor, je bil to prvi večji poraz, ki ga je doživela slovenska protikomunistična stran. Suhor, ki se je odigral koncem novembra 1942, je bil prvi komunistični uspeh nad našimi enotami. 130 mož močna posadka se je v goreči postojanki kljub izdaji borila celo noč, zjutraj pa je napravila izpad. Od 130 borcev se je rešilo 40, ostali so padli ali pa bili zajeti. Toda tudi v tej borbi in po tem porazu so se fantje borili in držali kot junaki, prav tako kot oni, ki so jim sledili v kasnejših katastrofah.

Meseci september, oktober in november so torej pomembni v koledarju naše zgodovine. Naštel sem le nekaj slučajev, ne da bi se spuščal v podrobne opise. Edini namen, ki sem ga pri tem imel, je poudariti in priključiti v spomin, da je naš narod imel veliko mož in fantov, ki jih po vsej pravici moremo in smemo imenovati: NAŠI NARODNI JUNAKI. Ne pozabimo jih! Zapišimo njihova imena in jih skupaj z njihovimi junaškimi dejanji zapustimo mlademu rodu kot simbol narodove moči v dneh največjih preizkušenj. Tako se bomo tudi najlepše oddolžili našim soborcem in jim dokazali zavest, da tudi nas veže prisega položena na Turjaku. Oporoka umirajočih je klic nam preživelim, naj boj proti sovragu nadaljujemo do zmage...

FRANCE GRUM, U.S.A.

„SLOVENSKA LIKOVNA UMETNOST V ZAMEJSTVU“

S tem naslovom je Slovenska kulturna akcija pravkar izdala v Bs. Airesu in v pripravi M. Marolta knjigo, ki naj bi predstavila nam Slovencem pa tudi ostalemu svetu najvažnejše slovenske likovne ustvarjalce v emigraciji s fotografskimi posnetki njihovih najbrže najbolj reprezentativnih del. Širše kritičnobiografske tekste je napisal M. Marolt v slovenščini in v svojem značilnem stilu; krajši so napisani v španščini ter angleščini in v istih jezikih so izraženi naslovi posameznih posnetkov del. Knjiga je tiskana na finem papirju in vsebuje 19 reprodukcij v belem in črnem. Bara Remec, ki je vsem zelo znana, je v knjigi sicer omenjena, ni pa na škodo kompletnosti izdanja zastopana z nobeno reprodukcijo svojih del.

Pričujoče novo izdanje je ponovni izraz volje in duha Kulturne akcije, ki je dala s to drago in dragoceno knjigo našim likovnim umetnikom dostojen poklon, v imenu vseh ostalih Slovencev pa priznanje. Zaslužili bi si ti naši umetniki reprodukcije v barvah, po katerih bi bile njih predstavitev in naša cenitev popolnejši, vendar vsi vemo, kakšni stroški bi bili za to potrebni.

Umetniško vrednotenje del samih naj si prisvojijo merodajni kritiki, predvsem tisti, ki so dela užili v originalih. Po posnetkih samih so kolikor toliko možna stilistična ter tematična razpoznanja. Gledé prvega zaznamo vpliv sodobne moderne umetnosti, ki teži k razbitju doslednejših tisočletnih zakonov estetike ter umetnosti sploh. Je pa ta vpliv le slaboten odblisk znanih in nam tujih stvaritev sumljivo enigmatičnega duha. Ni mogel ta vpliv zadušiti v naših umetnikih tistega zdravega življenjskega gledanja ter zdravega življenjskega izraza, ki so ga prinesli zdoma iz še zdravega časa, zdrave zemlje in še kolikor toliko zdravih ljudi.

Pri tematičnosti pa se moramo naravnost vprašati, kako je mogoče, da so se ti naši likovni umetniki zgubili v vsesplošno umetniško vsakdanjost, kako so mogli iti s potencialno občutljivostjo ter dojemljivostjo umetnika mimo naše narodne tragedije, naše zemlje in človeka! Brez dvoma je s tem dejstvom njihova umetniška moč ponižana. Jezik likovnih umetnikov je, z razliko besednih, univerzalen in tako za vse narode razumljiv ter ne potrebuje težkih in dragih prevodov. S takim univerzalnim jezikom bi bilo velikim narodom Zapada mogoče izraziti, kaj je naš narod in naša zemlja in kaj je bila naša revolucija z vsemi svojimi resnimi pridevki. S takimi stvaritvami, posebno še očiščenimi političnosti, bi umetnik opravil veliko dela za svoj narod, za človeštvo pa tudi zase.

Re. Br.

BALADA O DOMOBRANSKEM STOTNIKU JELENU
IN A-A. PADALCIH

(Iz rokopisne zbirke balad: Turjaški labod)

Nad belo Ljubljano petsto ptic,
prečudežno svetlih težkih perutnic.

A-A. bombnikov čudovita kita
vihra čez nebo kot zastava razvita.

Plavajte, ptice, jekleni torpedi!
Odvij se, zastava, pod našimi pogledi,
da vstanemo v prvi vod tvojih armad
za slavni pohod v naše zemlje pomlad!

Nad belo Ljubljano težke ptice. —
Na tleh pa čeljusti nemške havbice
izbruhnejo strel in — ptica iz veselja
je pala k Devici Mariji sred Pólja.

Za krikom ognjenim v hipu pribežal
je stotnik Jelen, pomoč dal Angležu,
postal v Marijanišče ga, oni v Horjul.
Anglež se iz ran smehlja: „Wonderful!“

A že prihrumel je nemški SS:
„Kje, stotnik Jelen, angleški je pes?“

Videl sem dobro ga: ob avijonu
padel na tla je v tvojem rajonu.

Tukaj pa zrem le sesuto ogrodje.
Kje je Anglež?!“ — „Ne vem, kje. Tu spod je
najbrž sežgan; če ni — je izginil...“
„Verfluchter Slovenc, kaj mi boš hlinil.

Verräter! Auch Glied der englischen Zellen!?

Sovražite nas! Da, vi, stotnik Jelen,
in vsi domobranci! Glej zdaj sèm — v cev!
Pet minut časa: Kam si ga del?!“

Stotnik zre v cev in zre v — nebo:
čezenj spet nese se ptic petsto,
bombniki A-A. v grmeči jati,
na nebu slovenskem krilati alijati...

Srce se mu vzpnè: Hej, zmagovalci!
Zapre oči v sen, zre: v skokih padalci

v tisočih vro izpod zlatega svoda...
Slovenija v praporcih vsa: „Svoboda!“

„Svoboda!“ buči v njem. Odpre oči: cev!

„Pet minut — zdaj! Si onemel?“

Stotnik napne grod, razprè oči: „Smrt!“

SS izbrukne v pruski srd:

„V Dachau! — Stoj! Da se ne ganeš!“

Angleža ozdravil je doktor Janež.

Stotnika Angleži vrnili so Titu.

Drveč v kamijonu v luninem svitu

v tisačih vro izpod zlatega svoda...

zagleda v nebo se (— rdeče v pokolju? —)

uzrè — cev! Pred njo: smrtoglavi metulj,

za njim smeh Angleža: “Wonderful!”...

Jeremija Kalin (1954)

Opomba: Balada temelji na resničnem dogodku pri Devici Mariji v Polju, vasi pri Ljubljani, seveda pa je pesem po svoje poantirana. — AA bombnik: Anglo-amerikanski zrakoplovi. — Torped: izstrelak ladijskih topov. — Havbica: lahno topništvo, — Marijanišče: vzgajališče v Ljubljani, kjer so sestre sprejele ranjene Angleže in jih poslale na zdravljenje v Horjul, vas pri Polhovem gradu. Tam jih je zdravil domobranski zdravnik dr. Janež, sedaj misijonski zdravnik v azijski Formosi. — SS: pripadnik nemške nacistične policije. — Verfluchter Slovene... Verräter! Auch Glied der englischen Zellen!? Prekleti Slovenec... Tudi član angleških obveščevalnih celic!? — Alijati: zavezniki. — Dachau: nemško taborišče smrti. — Pruski: nemški rod iz Prusije, kjer so posebno naduti ljudje. — Wonderful: čudovito! — Kočevje: kraj masovnega pomora domobranske vojske po Titovih komunistih.

NOVEMBER PRED LETI

26. novembra 1941 sva z Danilom Capudrom nesla zadnje sestavne dele radijske postaje, ki sva jo skupaj z Emmrom 19. avgusta odnesla iz partizanskih rok (gl. Koledar Svobodne Slovenije 1951, stran 151). Sestavne dele sva oddala na Vrhniki, odkoder so jih drugi fantje zanesli na Zaplano. Radijska postaja bi morala začeti z oddajami na predvečer 1. decembra, pa je zaradi nepredvidenih težkoč bila prva oddaja preložena na božični večer. V tistem obdobju pa so jo komunistični terenci izvovali in prijavili Lahom, ki so zaprli nekatere sodelavce, postajo pa odnesli.

Dela za to postajo so spadala v področje delavnosti Slovenskega narodnega gibanja (SNG), katerega začetnik je bil pokojni Marijan Kremžar. Po njegovem odhodu v Srbijo, kjer je bil ubit, je delo prevzel France Glavač, najmočnejša osebnost pa je bil Fanouš Emmer, okrog katerega se je zbral oficirski zbor, v katerem so bili Koprivica, Vičič, Strniša, Lesjak-Lampe, Stamenkovič, Vasiljevič, Abram, Bogojevič, Debeljak Janko, in drugi.

Leto dni za tem, 27. novembra 1942 je bil na Suhorju po živinskem mučenju ubit Vasiljevič Iztok, neizmerno idealni borec in junak. Skupaj njim je umrl p. Norbert Klemen.

P. R.

POS LANSTVO SVOBODNEGA SVETA

Doslej je bilo vprašanje osebne svobode stvar politike, človeškega dostojanstva in človeške požrtvovalnosti. V današnjem svetu pa postaja to vprašanje vse bolj vprašanje eksistence človeštva sploh in to zaradi silnega razvoja tehnike in pa radi razvoja družbenih odnosov v človeški službi. Tako dolgo namreč, dokler ne pride do učinkovite kontrole nad razorožitvijo, nimamo nikake garancije, da bo ostalo število držav, ki lastujejo atomsko orožje, omejeno. In vsaka vlada, ki ni kontrolirana po javnem mnenju, opozicijski stranki in svobodnem tisku in ki je v posesti modernega orožja, predstavlja za svoje sosede in za vse človeštvo nevarnost, ki se je ni mogoče predstavljati, tembolj, če taka vlada ne priznava nad sabo višjih vrednot in ji je vsako sredstvo dobrodošlo, da le služi cilju: obdržati moč oblasti.

Prava in učinkovita mednarodna kontrola, ki je pogoj vsake prave razorožitve, pa prisili vlade k priznanju višjih vrednot, ki so: pravica in svoboda drugih narodov.

Vsebina vsake religije je, da so nad človekom, narodi in državami višje vrednote, čeprav ne vpliva vsaka religija na odnose ljudi do Boga in na medsebojne odnose v človeški družbi enako, kot krščanstvo. Čeprav se večina ljudi na zapadu zaveda svojega krščanstva samo o Božiču in morda še ob kaki izredni priliki, sloni vendarle vse naše sožitje na tem in le malo je ljudi, ki ne bi do svojih soljudi čutili vsaj malo spoštovanja.

Nj namreč tekmo vanja med svo-

bođnim in totalitarnim svetom, kot si to navidezno želi Hruščev. Pač pa stremi majhna skupina brezvestnih ljudi za tem, da napravijo človeštvo za suženjsko orodje svoje moči in s tem ponižujejo človeka na stopnjo živali. To ogrožanje človeka je tudi militaristično in gospodarsko, predvsem pa je človeško.

Tragika našega stoletja je, da so v Rusiji in tri desetletja pozneje na Kitajskem in med revolucijo mnogi tudi pri nas tisti svobodoljubni ljudje, ki so se hoteli boriti za resnično svobodo, podlegli varljivi propagandi in pomagali priti na oblast nasilju, proti kateremu so se sami borili. Upajmo, da se v bodoče po tolikih trpkih preizkušnjah v Evropi in Aziji ne bo več ponovilo.

Danes ne leži več nevarnost v tem, da bi zapadni svet svojega sovražnika, to je sovražnika svobode v obliki raznih totalitarizmov ne poznal, pač pa v tem, da zapadnje človeštvo svoboščine, ki so mu dane, ne ceni dovolj in se jih ne poslužuje v dovoljni meri. Svoboda je v političnopравни državj zagotovljena, nevarnost pa obstoji v tem, da te svobode radi svoje lagodnosti ne bomo dovolj izrabili, ker se ugodneje počutimo, da nam tradicija, konvencionalnost, organizacije in naši predstojniki krojijo našo usodo. Predvsem se to pozna najnovejšim beguncem izpod komunističnih režimov, ker so se že preveč navadili, da jim vse odločitve in sicer življenjsko važne odločitve odvzame državna oblast in se bojijo podvzeti sami polno odgovornost za svoje odločitve. Pa tudi mi sredi svobodnega demo-

kratičnega sveta kaj lahko pozabimo na to, da moremo in moramo sami svobodno po svoji vesti odločati o svoji usodi in se kaj lahko vživimo v to, da nam nekdo poveljuje, kaj naj pišemo, kaj naj govorimo in mislimo in kaj naj delamo.

Delo v naših organizacijah nas v odločitvah sicer omejuje in tudi mora omejevati, če naj ne vlada anarhija, omejuje nas z različnimi pravili in določbami občnih zborov in podobno, naučiti pa se moramo v okviru teh pravil in določb kot člani še bolj pa kot funkcionarji v odborih ravnati svobodno po lastnem predurku in po svoji vesti. Odgovornostj za naše delo nam namreč prav nihče ne more in tudi ne sme odvzeti.

Združene države so mnogo pomagale takozvanim nerazvitim deželam, v zadnjem času se mnogo govori o tem, naj bi temu zgledu sledila tudi gospodarsko zopet okrepljena Evropa. Kakor je gospodarska pomoč izredno važna, je vendar popolnoma neučinkovita, kot se je to pokazalo na Kitajskem, če svobodni svet nima ničesar drugega nuditi. Vodilni ljudje v Afriki in Aziji gledajo na razvite dežele svobodnega sveta z občudovanjem, imponira jim njih go-

spodarski uspeh in jih hočejo posnemati. Gledajo pa tudi na Moskvo in tudi tam vidijo uspehe, površno gledano morda — še v večji meri. Zapadni svet govori mnogo o svobodi, toda o njej govorijo tudi Sukarno, Kassem, Nasser in tudi Hruščev in Mao Tse-tung, ki pridigajo o moči, s katero se ponašajo, o antikolonializmu in o nacionalizmu, ker jim tako kaže. O moči in nacionalni veličini pa so govorili tudi Hitler, Mussolini, Franco in celo Perón. Mnogokrat je to tudi nam imponiralo in celo na naše vodilne ljudi vplivalo (kar spomnimo se kulta s Francem pred vojno pri nas v gotovih krogih).

Poslanstvo, ki ga naj bi imel današnji svobodni svet, je poslanstvo o važnejši svobodi, svobodi ustvarjalnega duha v človeku, kot po Bogu ustvarjenem bitju, poslanstvo, ki nas obvezuje k vrednotenju svobode, poslanstvo, ki so ga požlahtnile vrednote, ki stojijo nad državo, narodom, politično stranko in materialnim življenjskim standartom. Poslanstvo, kateremu je podlaga skoraj že dva-tisoč let staro krščanstvo, ki je most med religijo in političnosocialnim sožitjem. To poslanstvo pa lahko izžareva zapad v ostali svet samo, če mu svobodni svet sam sledi.

Ing. Povše Lojze, USA

VETRINJSKA TRAGEDIJA

JE DOTISKANA.

Borci v Argentini: Naročite si jo pravočasno v upravi Vestnika, Ramón Falcón 4158.

Borci v USA in Kanada pa pri Zvezinem odboru.

KUBA IN MI

Ob letošnjem zasedanju Združenih narodov sta se srečala v stekleni palači dva revolucionarja: Fidel Castro in Josip Broz-Tito. Slednji je v razgovoru s Hruščovom dejal, da je Fidel „heroj“. Tako so javile svetovne agencije. Niso pa vedele povedati, zakaj je Tito tako označil Castra.

Zato, da je spet poudaril, da je tudi on „heroj“. Zakaj „heroj“ po njegovem? Zato, ker se je Tito ob Castrovem primeru spomnil svojega vzpona na oblast. Kako to?

Castro je pred leti začel uporniško gibanje. Kmalu je imel svetovno mnenje za seboj, saj mu legitimacij ni manjkalo: bil je iz odlične družine, bil vzgojen v katoliških krogih, bil napreden in demokrat skoz in skoz in bil je borben. Tudi nastopal je tako, da je vzbujal zanimivost. Začel je upor in kmalu so bili pri njem v ilegalnem štabu svetovni novinarji in ves svetovni tisk je pod taktirko raznih Lippmanov, Szulceev in drugih začel peti hvalo. V zunanjih ministrstvih so bili navdušeni, ker so „uvideli“, da je nova južnoameriška generacija demokratično nastrojena. Kmalu so se pojavile radijske postaje od Venezuele preko Mexike do vsakega kontinenta in še dalj, ki so za moskovsko in pekinško postajo ponavljale gesla o borbenosti in demokratičnem duhu neustrašene gverile „26. julija“, ki naj prevzame oblast z blagoslovom od vseh strani. Vse je drvelo na vrat in na nos h Castru, da bi se naužilo duha svobode in se okrepilo v odpornosti borcev. Tako je okolje okrog Castra s pomočjo mednarodne sovjetske propagande spravilo Fidela na svetovno pozornico kot junaka, demokrata in osvoboditelja.

In Fidel je ves svet potegnil za nos, razen protikomunističnih emigrantov in daleko gledajočih zahodnjakov. Teh pa je bilo malo in njih svarilni glasovi so se izgubili v huronskem kričanju in oznanjanju heroja, ki je izšel iz Martijeve domovine.

Tako so pred leti dvignili Tita. Radio v Tiflisu in posamezni speakerji na zahodu, časnikarji in politiki, a la Randolph Churchill, major Jones, Adamič Lojze, zraven pa vsi kulturni boljšeвики, a la Alger Hiss, ki so imeli vpliv na merodajne. In Tito je prodr. Tedaj smo se čudili in se še danes včasih v razgovorih, kako je bilo mogoče, da so bili zahodni politikj tako zaslepljeni, skorajda analfabeti v komunističnem vprašanju, da so si sami nakopali nad glavo problem, ki jim še danes povzroča glavobol. Smo se čudili, pravim, kajti kar mirno smo gledali, kako z isto zaslepljenostjo demokratični zahod odpira vrata na stečaj prvi sovjetski republiki na ameriški polobli. Zdaj jo imamo med nami in nje poseganje v življenje drugih republik je možno opazovati na nešteto krajih in točkah. Zato je Castro za Tita „heroj“, ker sta si oba edina v tem, da sta temeljito potegnila svet za nos in danes sedita v sedlu, ekr sta vsakdo svojo državo vklenila v spono komunističnega terorja.

Castro je bil, dokler se zahodu iz strahu, ne iz prepričanja, niso odprle oči, najboljša imitacija trojanskega konja, kar jih zgodovina pozna. Pri vseh izkušnjah, ki jih je zahodni svet imel v teh petnajstih letih s ko-

munisti, pri vseh žrtvah, ki so jih morali na račun nejasno gledajočih politikov plačati narodi Srednje in Južne Evrope, je najbolj žalostno to, da je sovjetski propagandi uspelo pri vsej čuječnosti vseh Intelligence Service, FBI in kakor koli se že imenujejo razni varnostni organi svobodnega sveta vtihotapiti na površje ameriške republike Kube mladeniča, ki je — kot koristno budalo — bil orodje v rokah mednarodnega komunizma.

Ob koncu vojne je Churchill dejal Mac Leanu, naj ga ne skrbi, kako bo v Jugoslaviji, saj „on ne bo tam živel“. Vse kaže, da je ob kubanski revoluciji bilo več ljudi, ki jih ni brigalo ne trpljenje kubanskega ljudstva in še manj usoda vse latinske Amerike. Napake politike in diplomatov se zakrijejo tako, da jih prestavijo začasno v pokoj ali pa na drugo službeno mesto. Morda se takim kdaj vzbudi vest in se jim zasmili ljudstvo, ki so ga pahnili v nesrečo. Bati pa se je, da bo takih nesreč v Ameriki še kaj več, ako se na merodajnih mestih ne zbudi vest sedaj, v tem trenutku, ker jutri bo morda prepozno.

Buditi vest bližnjim, vsakdo v svojem okolju, je danes ena izmed glavnih nalog ljudi, ki so se že enkrat borili s komunisti, ne pa z njimi iskati mostu in stikov, kakor svoje čase mnogi ruski emigranti v Jugoslaviji.

Pavle Rant

GRADIVO K VETRINJU

IZ ZAPISNIKA Z MILANOM ZAJCEM

Na morišče in v grob

Zvezali so vsakega z žico tako, da so bile roke na hrbtu, žica pa se je zajela v meso, lakti pa so nam tako stisnili skupaj, da je pošteno bolelo. Jaz sem se toliko časa izmikal, da sem bil iz cele sobe zadnji zvezan. Navezan sem bil skupaj s Hočevarjem Tonetom, doma iz Ambrusa, za mano pa je bil Žgajnar Tone, doma iz Dobrega polja. Ko smo bili zvezani, so tolkli po nas, nam grozili s streljanjem in repetirali brzostrelke. Edino, kar mi je še ostalo, je bila svetinjšica Matere božje in Srca Jezusovega, ki sem jo pripel v žep na srajci. Priporočil sem se tudi Materi božji v varstvo. Kamijon je zapeljal v vhod stavbe, tako da nihče ni mogel drugam kot na voz. Pri kobicanju na voz so nam pomagali z vpitjem, pretepanjem in suvanjem. Tiste, ki so morali na potrebo kar tam, so jih stražili z brzostrelko v roki. Jaz sem bil naložen na drugi kamijon, bilo jih je pa šest na dvorišču. Ko so komunisti pri prvem kamijonu videli, da je bilo skoraj nemogoče zvezanim priti na kamijon, so potem postavili tnalno, da nam je bilo lažje. Na vsakem kamijonu so bili štirje partizani, ki so nas sprejemali in urejali z bikovkami. Ukazovali so nam, kako se vsesti. Bilo je nekaj nečloveškega: se vsedeta po dva čez celo širino kamijona, druga vrsta se je morala uleči na trebuh in tako so nabasali eno vrsto na drugo. Kot polena. Zatem so potegnili avto na kraj, menda zato,

da so naložili še ostale, ki jih je bilo vsega skupaj šest. Jaz sem hotel videti svoje brate in sem jih res opazil. Dvojčka, Tone in Nace, sta bila zvezana skupaj, Stane pa je bil zvezan s Kržišnikom Lojzetom, doma iz Kostanjevice. Meně so bratje opazili, ker sem se vzpel, kolikor sem mogel. Nje so naložili na četrti kamijon in so mi z nasmehom povedali vse, kar so hoteli: naj bom miren; ko se vidimo na drugem svetu, bo že boljše. Res pa je, da je bilo tistega 2. junija 1945. leta tako krasno spomladansko-poletno jutro, kakršnega jaz še nikdar prej nisem videl. Kamijoni so se premaknili tako, da je šel prej zadnji (šesti) sedaj kot prvi. Šli smo čez Kočevje, Rudnik, Žalne, potem po cesti Kočevje—Črnomelj—Bela Krajina. Vožnja je trajala približno 30 do 40 minut. Med vožnjo so bili po nas in morali smo prepevati. Zadnja pesem, ki so jo peli slovenski domobranci na poti v smrt, je bila „Češčena si, Marija“, ki pa ni bila po volji krvnikom. On so s j želeli „Nabrusimo kose“ ali pa „Triglav, moj dom“, ki jo pa tudi nismo hoteli peti. Kamijoni so nas vozili z veliko brzino. Ko smo prišli iz ravnega polja v gozd, se je avto nekajkrat ustavil in to za nekaj minut, ker cesta ni bila široka, to pa zato, ker so se srečavali z drugimi kamijoni, ki so se že vračali. Na njih sem skozi ograjo kamijona opazil obleko že pobitih soborcev. Ko smo se bolj približali morišču, smo zaslišali streljanje strojnic, pušk in treskanje bomb, še bližje potem divje vpitje krvnikov in končno klicanje na pomoč težko ranjenih domobrancev. Klicali so Boga in Marijo na pomoč, saj kdo drug j že ne bi mogel več pomagati in tudi slišati ne, ker je bil ves gozd na gosto zastražen z zanesljivimi komunisti. Zdihovali so pa tudi tisti, ki so bili na kamijonih na dnu in so morali vzdržati vso težo teh, ki so bili naloženi na vrhu. Tedaj se je oglasil domobranec, doma iz Notranjih goric pri Brezovici, oče petih otrok, kakor je sam dejal, tolažeč nas, naj bomo mirni, čeprav gremo v smrt, saj tudi on vse to vdano prenaša. Lahko pa zase rečem, da se smrti že nisem bal, pač pa le mučenja komunistov. To vse se je godilo na prvo soboto, 2. junija leta 1945. Zato je tudi spregovoril že omenjeni Hočevnar Tone, rekoč: Včasih smo za prve sobote pristopali k sv. obhajilu, danes pa nas bo obhajala sama Marija. Celo partizani so utihnili pri teh besedah, ne da bi kaj pripomnili.

V strahu smo pričakovali, kaj se bo zgodilo, ko pridemo na mesto. Nič dobrega, vendar je bilo vse hujše, kot smo si mislili. Avto je vozil po vijugasti cesti, ponekod so bili majhni klanci. Ustavi se v ozki dolini, po kateri se je vila cesta z majhnim naklonom. Tedaj se odpro vrata kamijona in med strašnim kričanjem nas vlečejo za noge iz kamijona, skoraj omrtvele od pritiska, ker smo ležali eden na drugem. Komunistični krvniki so imeli svoje posel natančno porazdeljen: ena skupina je imela nalogo z velikimi noži prerezati jermene ali vezalke na čevljih in nas sezuti. Pri tem pa ni bilo važno, če je pri takem poslu zadel tudi v nogo. Po bližnjem grmovju in drevju je viselo vse polno opasačev, s katerimi so nas po dva in dva povežali v kolono. Prvo, kar me je strašno pretreslo, ko so me vrgli s kamijona na tla, je bil prizor: nekaj metrov proč je sedel popolnoma gol domobranec, okoli njega pa se je vrtil partizan z

velikim krivim nožem in ga rezal, da mu je v curkih kri tekla po telesu. Bil je slep, ker mu je bil oči že preje izrezal, na hrbtu je bil zvezan, prenašal je vse popolnoma tiho, ni bilo slišati besede pritožbe, sedel je, a bil je vzravnan, z glavo pokonci.

Partizani so bili brez bluz, rokave zavihane, v rokah so imeli velike nože nekateri, drugi kole, s puško ali brzostrelko čez rame. Taka je bila vrsta, ki nas je tepla. Imeli so dolge lase in divj pogled, govorili so južnjako, srbsko ali hrvatsko. Nože, ki so bili krivi, so imeli nasajene na precej dolgih ročajih. Oficirji pa so jih priganjali, da so nas čimbolj bolj in mučili. Mi smo krenili s ceste na levo, med potjo smo se morali vsedati pa spet vstajati, korak nazaj, korak naprej, in vpiti na komando: „kopa, jama, seno, slama“. Zakaj to, še danes ne vem. Stražili so nas razporejeni v dveh vrstah, po gozdu pa je bilo tudi drugače vse polno partizanov, ki so nas sramotili in pretepali. Nekateri pa so pred jamo, kjer so nas streljali, nosili zaboje municije. Nekateri izmed nas so prišli do jame že skoraj nezavestni. Kakšnih 50 metrov pred jamo so nas razvezali in vsakdo izmed nas si je moral hitro sleči vso obleko, le nekaterim se je posrečilo ohraniti kakšen kos na sebi. Potem ko smo bili goli ali skoraj goli, so nam spet zvezali roke na hrbtu, zatem pa so nam partizani kazali z noži in koli pot v grob. Na kraju, kjer so nas slačili, je bil tudi en Italijan, ki je kričal na nas, da smo fašisti, ker so nekateri domobranci nosili črne srajce; to so bili namreč oklopniciarji. Jaz sem se slekkel do golega, le srajco sem si pridržal. Nekateri izmed nas so pritekli razmesarjeni in brez oči, kajti s tistimi krivci so suvali kar v glave tako, da se je nož zapičil in zataknil v živo meso, potem pa so vihteli ročaj sem in tja, da so nekaterim glave popolnoma izmaličili. Tako smo potem morali mi, napol mrtve, vleči do jame za sabo. Pot do jame so napravili tako, da so posekali grmovje, ki je prej jamo obraščalo, tako da smo tekli po tistih štorih in si porezali noge. Pred mano je tekel Hočevar Tone, pot je bila vijugasta, in v trenutku ga je zmanjkalo pred očmi. Kakšen bo grob, si nisem nič predstavljal, le streljanje sem slišal. Ko me sunejo, da tečem, sem se podvival, ker so me suvali z obeh strani. Pritečem do jame in zapazim skupino partizanov, ki so streljali v jamo po napol živih domobranci in metali notri bombe, da se je bliskalo in grmelo, kot bi bila huda ura. Nas je ostalo živih v jami šestnajst. Ležali smo v jami v stranskem rovu, vsi na kupu, ker nas je zelo zeblo, da so nam roke kar šklepetale, čeprav je bilo meseca junija. Poleg tega smo bili še brez obleke, žejni in lačni. Jama je bila na vrhu veliko ožja kot pa na dnu. Na dnu je tudi ležal debel hlod lesa, približno 80 cm v premeru. Mi, ki smo bili še pri moči, smo vsakega mrliča, ki je imel kaj na sebi, slekli in se sami oblekli ter ranjene obvezovali. Roke smo razvezali vsakomur, če se je le dalo, edino če so bili preveč sredi jame, ne, ker so partizani streljali noter. Bili so med nami tudi duhovniki kurati ki so peli pogrebne pesmi in molitve, da je bilo res nekaj pretresljivega poslušati tiste glasove: v slovenščini in latinščini. Veliko umirajočih je molilo na glas, kolikor se je dalo, za morilce, ponavljajoč Kristusove be-

sede: Odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo. Preklinjanja notri ni bilo slišati. Streljanje je trajalo 2. junija, 3. junija (v nedeljo) celi dan, v ponedeljek 4. junija pol dne neprenehoma, popoldne pa bolj poredkoma.

Žrelo jame so zastražili podnevi in ponoči, tudi ponoči so streljali v jamo s strojnimi in metali vanjo bombe in gas(?). Vpitje umirajočih je bilo nepopisno. Petega junija je zavladala zunaj popolna tišina. Nas šest, ki smo bili lažje ranjeni in smo še lahko hodili, smo čakali trenutka, ko bi lahko zlezli iz jame. Tretjega dne smo namreč našli še drug pobegovnega izhoda. Enemu izmed nas se posreči, da pripleza do roba jame, tam ga zagrabi trije partizani in vprašajo: Šta si ti, Rupnikovac ali Nedićevac. Odgovori jim: domobranec sem. Čez kakih deset minut je tiho, orez strela padel mrtev v jamo. Zaklali so ga. Tako nas je ostalo pet, da smo lahko hodili. Z Mravljetom Vinkotom sva si napravila zaklonišče ob stenji nekega kapnika, tako da sva si napravila steno iz petih, šestih mrličev, Mi, ki smo bili še živi v jami, smo komuniste dobro videli, ker jim je sonce svetilo v obraz, mi pa smo bili v temi. Vendar nismo preveč zijali, ker smo se bali, da nas opazijo. Mi se potegnemo nazaj v rov in čakamo, kaj bo. Govorili nismo veliko, več smo premišljevali. Tudi moliti se nam že ni dalo, le angelsko češčenje smo zmolili skupaj od časa do časa in molitev „Spomni se, o premila“. Te molitve prej nisem dobro poznal, ko pa sem jo slišal druge moliti, sem se je takoj naučil. Kmalu potem, ko so vrgli nazaj v jamo zaklanega domobrancia, se je zaslislalo zunaj kopanje in je bilo videti, da bodo rob jame zaminirali, kot smo tudi pričakovali. Ni minilo pol ure, že je zagrmelo in v jamo so se valile velike skale in kamenje na umirajoče domobrance. To se je ponovilo štirikrat, kajti vsega skupaj je bilo pet detonacij. Enemu izmed nas je počila mrena v ušesu zaradi pritiska. Vse to se je zgodilo 5. junija dopoldne. Nam rova ni popolnoma zasulo, ker je bila jama na dnu jako široka. Trupla so bila pokrita s kamenjem, pa vendar ne popolnoma, slišalo pa se je še vedno hropenje in težko dihanje domobrancev. Potem so nametali noter neke bombe, ki so zadimile, da se ni prav nič videlo. Prisluškovali smo iz rova, da bi videli, če je še kaj možnosti za rešitev ali ne. Ko se nam je zdelo, da se že noči, smo se začeli pripravljati, da bi prišli ven iz jame, prepričani, da je to zadnja noč, ko se še lahko rešimo; preveč smo bili že namreč izčrpani. Drugače pa se že nismo preveč vznemirjali, lahko rečem, da smo bili popolnoma mirni, čeprav smo računali, da ostanemo lahko kar tam, popolnoma zakopani. Le eden izmed nas je bil bolj nestrpen. Tisti večer vem, da sem skušal priti iz jame, pa komaj sem se premaknil, sem izgubil zavest. Prebudil sem se šele drugega dne, vem pa, da sem med tem časom bruhal vodo. Prepričan sem bil, da so se ostali rešili in da sem sam ostal med mrtvimi, pa se zaradi tega nisem razburjal. Začnem po vseh štirih lesti naprej in pridem kmalu bolj na svetlo. Med tem najdem Mravljetá, ki je ležal ob skali mrtev, zatem drugega in še drugega: vsi mrtvi. Eden, doma iz Rudnika pri Ljubljani, imena mu ne vem (v jami so ga kar preprosto klicali „Rudnik“), je bil pa

še živ in je čakal pod odprtino jame, če bi mogel ven. Zgleda mene in se začudi, ker je bil prepričan, da sem že umrl. Pove mi, da je zunaj še vedno straža in da od časa do časa mečejo noter bombe. Tisto jutro so na tiste skale vrgli noter tudi tri ranjence.

Dan je potekel v čakanju na rešitev iz jame; žejo sva gasila tako, da sva srkala kapnike in si močila usta z lastno vodo. Dokler še ni bilo zaminirano, se je nad goro trupel dvigal dim in sopara, ker sta se parila kri in znoj. Kri je tekla v taki količini po truplih, da je bilo slišati kot žuborenje potoka. Tisto popoldne sem jaz napisal na kos časopisnega papirja na rob, ki ni bil potiskan, katere skupine domobrancev so bile pobite v jami; svinčnik in papir smo dobili od mrtvih domobrancev, ki smo jih razvezali in so imeli to skrito v spodnjem perilu, če ga je še kdo imel na sebi. Na ta način je Mravlje pri enem dobil še tritisoč lir, ki sem jih jaz potem prinesel ven in izročil v tisti prvi hiši, kjer so mi pomagali in rešili življenje. Začelo se je nočiti; nagovorim Rudnika, da poskusiva priti ven, pa ni mogel, ker mu je postalo slabo. Jaz se vzpnem na drevo, ki je po nesreči padlo v jamo. Bilo je že temno, ko sem s težavo prilezel ven. Bilo je ob izhodu toliko muh, da sem imel občutek, da me hočejo spraviti nazaj v grob, tako so se zaletavale vame. Slišal nisem nič, ker mi je po glavi vse šumelo. Pred jamo je bila obešena ena oseba za noge na enem grmu, ognil sem se je in zdrsnil v dolino. Ne da se povedati, kako sem dihal osvežujoči zrak. Hodil sem vseprek po gozdu, srečaval sem divje merjasce, ki mi pa niso nič hudega storili, tudi bal se jih nisem, strah sem imel edino pred komunisti.

Drugi dan popoldne od štirih do petih pridem nad vas Koblere. Med potjo sem si gasil žejo z roso rastlin, hranil pa s kisló deteljico. V Koblerah pri Kočevju je bilo v vasi polno komunistov; počakal sem, da se je znočilo in v mraku sem se približal vasi. Dobil sem v neki hiši vodo, jajce in krompirja. Od tam sem šel proti vasi Otavice, kamor sem prišel okoli dveh ponoči. Prišel sem k zelo dobri družini, kjer sem počival in se zdravil pet dni. Iz jame sem prišel 6. junija okrog devete ure zvečer. Potem sem se skrival po dolenjskih gozdovih do 1. aprila 1946. Tedaj sem se podal čez Ljubljano, Brezovico, Vrhniko in Horjul v Trnovski gozd. Mejo sem prekoračil med Sv. Gabrijelom in Sv. Mihaelom in prišel v Gorico 4. aprila. Tam sem bil zaslišan od angleške policije. Zaslišanje je trajalo štiri ure; potem mi dajo 300 lir in rečejo, da me peljejo v Udine. Izdali so mi tudi dokument s tevilko 44515.

P. S. V sredo od 6. na 7. junij (četrtek) so peljali en transport domobrancev v Kočevje; naslednje jutro pa so šli ljudje ob progi in pobirali predmete, ki so jih domobranci metalí iz vagonov (fotografije, imena), ko so se vozili mimo rojstnih vasi. — Z menoj v jami je bil tudi neki Oražem, doma iz Ribnice, ki se pa ni umaknil z domobranci. Ostal je doma in se šel javit komunistom. Ti so ga imeli nekač časa v službi, potem pa so prišli in vse domobrance odpeljali z nami vred na morišče.

Septembra 1958.

ZAJEC MILAN I. r.

BORCI PIŠEJO

Gospod urednik,

v septembrski številki ste na platnicah omenili vlogo Paula Dusche alias Gustav Binder. V tej zveži bi omenil naslednje: Zelo so me presenetile omembe zvez, ki jih je imel dr. Duscha tudi z Borisom Kidričem, in to na Bellevueju v Ljubljani. Imel sem navado zahajati v kavarno v Bellevueju, vendar sem za nekaj tednov prenehal. Ko sem se nekega dne spet podal tja, me je že od daleč presenetila tihota okoli hotela in na vsem hribu. Še sprehajalcev ni bilo. Ko sem prihajal bliže, sem naenkrat zagledal izza drevesa neznano pojavo in ko sem nadaljeval pot po stezi, mi je prišel naproti mlajši, študentu ali akademiku podoben fant, ki je imel roko v žepu in mi prodorno zrl v oči. Opazil sem brž, da me je spoznal in je le premotrival, ali me naj pusti naprej proti hotelu ali ne. Bilo mi je čudno, šel je mimo mene, malo pozneje se obrnil in mi sledil. Ko sem prišel bliže, je bila terasa hotela in park pred poslopjem prazen, po stopnicah sem šel kar proti široko odprtih vratom in ko sem stopil v dvorano kavarne, je bila mrtvaško prazna. Ne vem, zakaj sem sedel prav v globino, kar najdlje od vrat. Prihajali so čudni natakariji, toda nikdo ni prišel delj od vhoda, me pogledal in odhitel; nazadnje je le prišel eden od njih bliže, me vprašal, kaj želim — in ko sem še dolgo čakal in opazoval molčeče tekanje nekam v notranjost poslopja, sem prejel, kar sem naročil. Sklenil sem hitro popiti, plačal in odšel, tokrat kar po stopnicah, ki so vodila k dolgemu zidu za Kozlerjevim vrtom. Ko

sem bil ob zidu, me je „srečal“ oni od zgornje steze, se mi mirneje nasmehnil in krenil počasi proti hotelu na vrhu. Čudno, da sem imel vtis, da je hotel zastražen, vendar nisem več na to mislil kaj več... Le to se spominjam, da je bil na isti stezi ustreljen neki moj znanec in ko sem pozneje poizvedoval za njegovo smrt, sem slišal, da je bila „robota“ med komunisti samimi. Komunisti so likvidirali enega svojih, ki da je bil določen za posebne naloge v straži okoli hotela, pa je bil „izdajalec“ in zato usmrčen.

Ko sem opazoval delovanje SD v palači Slavije v Ljubljani, se mi je kar „zabavno“ zdelo, kako so bili vodje urada lepo „razdeljeni“: Vurnik je imel svoj sektor, Halubsky spet svojega. Zlasti Halubsky (kdo ve, če je bilo to njegovo pravo ime). Lovil je predvsem nacionaliste, ki so bili najbolj delavni proti komunistom — in jih kot borec proti okupatorjem kar najhitreje pošiljal v Dachau in druga taborišča. Delal je skoraj „vidno“ po načrtu — v dogovoru s partijo. Seveda je to postalo prav „vidno“ šele takrat, ko je Halubsky zasedel važno mesto v sedežu komunistične policije na Dunaju v l. 1945.

M. L., Italija

Gornji dopis dopolnjuje naslednje navedbe v omenjeni številki Vestnika: „Glede Dusche pa tole: ob koncu vojne so ga Angleži prijeli, ko ga je v Celovcu pokazal slovenski begunec M. K. Sedel je nekaj časa v Wolfsbergu, nato bil odpremljen v Jugoslavijo. Med vojno je imel zveze na vse strani, s partizani predvsem od tistega časa

naprej, ko so Gestapovci prijeli Toneta Tomšiča, kar Lahom ni bilo ravno po godu (pač pa Kardelj-Kidričevi grupi). V času domobranstva je imel v hotelu Bellevue stalne sestanke z rdečimi preko posrednikov. Na enega teh sestankov, kakor je bilo mogoče ugotoviti, je prišel Boris Kidrič sam.“

Gospod urednik!

Hud prelom ste napravili pri Vestnikom z Vašim prevzemom uredništva. Nič čuda, če se zdaj vzdiguje toliko prahu. Ne vem, če je vsa ta nejevolja res tako iskrena, kot izgleda. Skoraj sem prepričan, da je zadalj največ osebnosti, ki se s tem čutijo prikrajšane v svojih „vodstvenih“ možnostih.

V splošnem bi novo smer, alj jaz bi rekel, bolj pravilno smer, lahko vsi hvaležno sprejeli, ker list je zaoral nekoliko bolj na globoko, da bodo imeli več upogleda v svoje delo in prizadevanje tisti bivši domobranci z orožjem, da so bili narodna pri življenju, pa tudi vsem drugim, da niso bili domobranci samo borci z orožjem, da so bili narodna klica, ki je svoj izvor imela v preteklosti in je imela zrasti v prihodnost. Da so domobranci bili del duhovno se borečega naroda za svoj obstoj takrat in v bodoče. Domobranstvo ni bilo samobitno, bilo je en odtonek, sicer najbolj viden, pa vendar le sestavni del borečega se naroda.

Napačno se mi je vedno zdelo, ko se je že toliko o domobranstvu govorilo, pisalo in ga slavilo, pa se je vse gledalo iz gledišča njegovih junaških borb na terenu, pa se je tako rado pozabljalo na idejno borbo, ki je v njem živela, ki bi morala

dejanje postati, pa se to ni moglo radi izdajstva zgoditi. Če bi domobranstvo imelo svoje poslanstvo samo v zmagi orožja, potem bi bilo dvomiti sploh v upravičenost njegovega obstoja. V danih primerih je orožje samo nujno zlo in pojav domobranstva je gotovo bilo to; borba se je bila vse neke globlje, še bolj besno, kot z orožjem in ta borba se še ni končala, čeprav domobrancev, kot borecev, ni več.

To je, kar je bistvo našega poslanstva, najnujnejše delo, ki ga naj bi Vestnik vršil: ne pustiti umreti ideje, ne pustiti otopeni voljo, za nadaljne akcije, ki se z orožjem ne dajo uveljavljati, pa so bile prvine domobranstva.

Lepo je brati o junaštvi fantov-domobrancev, ki so jih doprinesli. Pa je to dosti premalo, ker le prehitro čas zahteva več, kot samo spomine, ki kaj hitro bledijo in z vsakim dnem postajajo manj zanimivi, ker so si tako slični. Treba je, da imajo opravljene borbe nek smisel, nek podarek za delo v bodoče, zato pa mora vse to imeti neko hrbtnico, neko trajnejšo vsebino, snov za dinamičnost, za eksplozivnost, ki podžiga sedanje delo in udejstvovanje, ter pripravlja nove napore za zmago ideje. Ideja! To je važno! Te ne smemo pustiti umreti. Če te ne bomo pustili v nemar, potem tudi bivše borbe domobrancev ne bodo izgubile na važnosti, če pa nam ideja zamre, pa je bilo škoda prelite krvi in naporov ter vsega trpljenja in junaštva.

Zato naj Vestnik korajžno hodi po sedaj nastavljeni poti. Naj vemo vsi, da z dejanskimi borbami domobrancev ni bila borba prekinjena za sedanost, da je borba sedaj na isti

ravnj in da ta borba še ne bo tako kmalu prenehala in da je za to borbo morda potrebno še več in močnejše volje, kakor pa so jo zahtevale svoječasne dejanske borbe.

Le na nekaj bi pri tem opozoril. Ko boste vozili po tej poti, nikar ne zavijajte na stran pota. Hočem reči, bodite na višini, kakor jo sedanja borba zahteva, da se ne boste dali voditi raznim osebnostim in raznim skupinam. Morda Vas bodo napadali in Vam podtikovali stvari, za katere pri Vas ne bo nobene podlage, pa kaj hočemo: Resnica v oči bode!

Tudi politike se ne bojte. Ni narodnega življenja brez politike. Pač pa se izogibajte, da bi služili posa-

mezni stranki ali grupi kot taki, za ceno svojega osebnega gledanja. Politika je sveta stvar in kdor jo iz svojega življenja izloča, se izloča od jedra dela za narod. Proti politiki je samo tisti, ki prav potem nje hoče druge strahovati in jim svoje mišljenje ali celo samega sebe vsiliti.

Želim, da po poti, ki ste jo nazkazali, hodite brezkompromisno, ker potem bo Vestnik vogelni kamen, kažipot nam vsem, v čem je res delo za narod in kako je treba borbo nadaljevati, da domobranske žrtve ne bodo samo za na oltar, temveč bo od tega tudi slovenski narod nekaj imel.

Vas lepo pozdravlja

Z. K., Canada

Društveno življenje

26. avgusta se je ob seji odbora DSPB poslovil njegov dotedanji član Milan Zajec, ki se je nato sredi septembra podal k svojemu bratu v Severni Ameriko. Tako je iz vrst buenosaireških borcev odšel fant, ki je ena izmed redkih živih prič masovnega pokolja slovenske vojske v kočevskih gozdovih. Prav tiste dni, ko se je poslavljaj, je v oktobrski številki bil natisnjen prvi del zapisnika z njim o vrnitvi iz Vetrinja ter o divljanju komunističnih morilcev nad razoroženo slovensko narodno vojsko. — Soborcu Milanu želimo prijetno bivanje med svojimi na severu, želimo pa tudi, da bi uspešno deloval v borčevskih vrstah.

II. družabna prireditev DSPB, ki je bila pred časom napovedana za 15. oktober, je bila po sklepu odbora predstavljena, ker je v tem času bil določen glavni del „velikega misijona“ v velikem Buenos Airesu. Vodi-

telji misijona so namreč naprosili vse organizacije preko svojih dušnih pastirjev, naj bi v času od 1.—16. oktobra ne prirejali družabnih snidenj, katerih živahnost se ne bi ujela z misijonskim duhom. — Kdaj bo sedaj ta prireditev, bo objavljeno v tedenskih glasilih slov. skupnosti v Buenos Airesu.

Kakor vsako leto se je tudi letos zelo lepo število nekdanjih borcev udeležilo Slovenskega socialnega dne — VIII. — ki ga prireja v Buenos Airesu Družabna pravda. Dosedanji soc. dnevi so obravnavali naslednja vprašanja: gospodarske in socialne smernice za delo med slovenskimi izseljenci, gospodarska osamosvojitve, skrb za zdravje, skrb za družino, gospodarstvo in morala ter človeške razmere v podjetju, gospodarske in socialne razmere v domovini, žensko vprašanje; letošnji je obrav-

naval geslo: več socialne pravičnosti in ljubezni:

Tudi letos so bile ob zaključku zborovanja sprejete resolucije. Naj ponovimo osnovne misli teh resolucij: 1. Lastnina nalaga dolžnosti ljubezni, menjalne, razdelilne in zakonite pravičnosti pa tudi socialne pravičnosti. 2. Delodajalec mora poleg plače in zavarovalnih prispevkov plačevati delavcem toliko več, kolikor bolje uspeva njegovo podjetje, kajti k uspehom podjetja so pripomogli tudi delavci. 3. Socialna pravičnost zahteva, da so tudi duhovne dobrine pravično razdeljene. Zato so zlasti izobraženci dolžni posredovati duhovne dobrine s pisano in govorno besedo in z udejstvovanjem v društvenem življenju. 4. Cilj socialne pravičnosti je socialna blaginja, ki obstoja v tem, da se dobro godi posameznikom in skupnosti. Vsi moramo prispevati za skupne zadeve (cerkev, tisk, šole, semenišče, domovi, kulturne ustanove, organizacije). Kdor ima več, mora dati več. 5. Socialna blaginja ni zgolj stvarna blaginja, zavisi tudi od medsebojnega spoštovanja, edinosti in ljubezni. 6. Gradimo resnično bratško skupnost krščanskih ljudi, v kateri ne bo ne duhovne ne stvarne revščine, kjer bo pravica vedno spoštovana, kjer bodo vsi bratsko čutili in si bratsko med seboj pomagali.

18. septembra je bila v slovenski kapeli na Ramón Falconu spominska sv. maša za vse padle na Turjaku, Grčaricah, Jelendolu. Opravil jo je direktor rev. Orehar, navzočih je bilo mnogo bivših borcev.

Socialni referent DSPB poroča: Za invalidski fond so darovali:

Iz San Martina: Jože Lovšin, 10, Rafael Telič 7, Polde Novak 100,

Rudi Leber 50, Jože Nagode 30, Anton Šabec 20, Julij Zbogor 20, Slovenska Beseda 500, Danilo Havelka 100, N. N. 100; iz Ramos Mejia: Adolf Kessler 10, Ferdo Makovec 10, Albin Magister 50; iz Morona: Bogo Pregelj 50, Ludvik Bavdek 20, Avgust Hudorovec 7; iz Capitala: Karl Šparhakelj 116, Ignacij Lénček 6, N. N. 500, N. N. 500, N. N. 500, Leopold Šparhakelj 104, nabirka na Ramón Falconu 885; iz Lanusa: Ignacij Glinšek 16, Janez Zgone 5, nabirka v Lanusu 412; nabirka v San Justu 518; Edj Škulj, Martinez 30; Mišoš Prelog, Florida 50; Alfonz Lenarčič, V. Ballester 16; Peter Bajda, Mendoza 100; N. N., V. Bosch 1000 pesov; skupno \$ 5.842.—

Za srečolov ob I. družabni prireditvi so darovali:

1. Milan Križ, garnitura kuhinjske posode; 2. J. Žirovnik, 2 lesoreza; 3. R. Hirschegeger, keramika; 4. M. Prelog, ženska torbica; 5. M. Veža, album; 6. V. Gabrenja, 1 garnitura gramofonskih plošč; 7. J. Zorko, blago; 8. N. N., jopica. — Vsem iskrena hvala!

D.S.P.B. — Buenos Aires. Članski načelnik sporoča: naprošam vse poverjenike, da v teku prihodnjega meseca oddajo pobrano članarino odn. naročnino bodisi v pisarni D.S.P.B., pri gospej Martinčičevi (od srede do petka popoldne) na Ramón Falcon 4158, ali pa naravnost najbližjemu odborniku D.S.P.B. Prav tako oddajte tudi pristopnice novih članov odn. sporočite njih imena, da jim pristopnice pošljemo.

Tiskovni referent D.S.P.B. naproša vse borce, ki bi hoteli, da se

njih doživetja v času revolucije za-
pišejo in objavijo v Vestniku, da to
sporoče uredništvu v svrhu določit-
ve ure in kraja, kjer bi se zapisnik
napravil. Isto velja za popise žrtev
v posameznih družinah, kakor sta
bili doslej obdelani družini Breclj
in Bajželj.

Fantje in dekleta iz Buenos
Airesa, ki se zbirajo v Mladinskem
domu v Don Boscu, Ramos Mejía,
so 25. sept. imeli sestanek, na ka-
terem je predaval Vuk Rupnik o
vojni zgodovini. Predavatelj je šte-
vilnim navzočim prikazal vojaško
zgodovino od leta 2000 pred Kr. do
leta 1945.

Naročnikom Vestnika v U.S.A., Ka- nadi in Evropi

V zvezi s spremembami pri
Vestniku, ki so prišle posebno do
izraza v št. 5/1960, se nam zdi po-
trebno pojasniti sledeče:

Do spremembe v smeri in pod-
ročjih pisanja v Vestniku je prišlo

brez vednosti članov Konzorcija v
U.S.A. in Kanadi, kakor tudi brez
vednosti glavnega odbora Z.S.P.B.

Članek „Resnica uči“ izpod pe-
resa dr. Franca Bajleca se nanaša
na knjigo „Vetrinjska tragedija“,
ki jo namerava izdati glavni odbor
Z.S.P.B.. Članek podtikuje knjigi
namen, ki ga knjiga nima; zato je
krivičen in za izdajatelje žaljiv. Za
tisk v Vestniku je ta članek poseb-
no neprimeren, ker je Vestnik gla-
silo Zveze slov. protikomunističnih
borcev.

Glavni odbor Z.S.P.B. ter člani
konzorcija v U.S.A. in Kanadi bodo
podvzeli potrebne korake, da postane
Vestnik zopet to, kar naj bi bil:
nepolitično in nestrankarsko gla-
silo protikomunističnih borcev, ki
so se aktivno udeležili protikomi-
nistične borbe v Sloveniji v letih
1940—1945.

Cleveland, 28. maja 1960

Glavni odbor
Zveze slov. protikomunističnih borcev

VETRINJSKA TRAGEDIJA

Knjiga, posvečena našim mrtvim ob petnajstletnici, je izšla.

Žrtvam in naporom, ki jih je to delo zahtevalo od zgodo-
vinskega odseka pri Zvezi slovenskih protikomunističnih
borcev, se bomo najbolj dostojno oddolžili tako, ako bomo
knjigo kupili.

Borci v Argentini in Južni Ameriki naj pošljejo naročila na
upravo Vestnika, Ramón Falcón 4158, Buenos Aires